

Hajdani vármegyéink

Nyitra vármegye

A magyarok bevándorlásának idejében a nagy morva birodalom hatalmas fejedelme, Svatopluk, ki Nyitra várában tartotta udvarát, Arnulf császárral háborúba bonyolódott. Árpád fejedelem, kit mindkét fél segítségül hívott, Arnulfnak szerezte meg a győzelmet. Majd néhány évvel utóbb, a belső viszályoktól emésztett morva birodalomra halálos csapást mért Árpád azzal, hogy meghódította kárpátalji részét, melyet attól fogva a hűség és összetartás soha meg nem lazult kötelékei csatolnak a magyar hazához.

Nyitravármegye területén testvéri frigyben éltek egymás mellett az ott levő tót lakosok, a honfoglaló magyarok nemzetségei és a később bevándorlott népelemek. Figyelemre méltó, hogy Nyitravármegyét tömegesebben és sűrűbben népesítette be a magyar faj lakosság, mint az ország többi északi megyéit.

Természetesen magyar volt az egyház is, érzelmében és nyelvben. Középkori fennmaradt nyelvemlékeink közül nem egy nyitravármegyei kolostorokból került elő; köztük az elbeszélő magyar irodalom legrégebbi maradványa: Assisi Szt. Ferencz életirata. És Nyitravármegye szülötte volt az a Komjáti Benedek, ki a nyomtatásban megjelent magyar könyvek legelsejét, Szent Pál leveleinek magyar fordítását 1533-ban közrebocsátotta.

Szintúgy Nyitravármegyéből indult ki diadalútjára az a mozgalom, amely a protestantizmus részéről enyészettel fenyegetett kath. egyház megmentésére vezetett.

Azonban Nyitravármegye monográfiája, mely a magyar faj dicsőséges történetének ilyen lapjait tartalmazza, nem hallgathatja el, sőt leplezetlenül föltárja azt a súlyos veszteséget, mely a magyar fajt Nyitravármegyében, a magyar lakosság számának jelentékeny megfogyásával, a XVIII. század folyamán érte. Sok helységben, melyekről tudjuk, hogy a XVI. és XVII. században tisztán magyar lakossága volt, melyekben magyar elnevezésüket a dülők máig megtartották, ma kizárólag tótok laknak. Kimutatható, hogy a magyar lakosság, ott, hol a háborúk viszontagságai következtében kisebbségre jutott, a betelepítések által meggyarapodott tót lakosságba beolvadt; és nem csekély azoknak a száma, kik a mai napig magyar nevet viselnek, a magyar faj típusát őseiktől örökölték, de őseik nyelvét többé nem értik.

*(Nyitravármegye c. monográfia,
Magyarország vármegyéi és városai sorozat, 1898. alapján)*